

СТРУКТУРА, ФУНКЦІЇ ТА СТАТУС ДРУЇДІВ У ЖИТТІ КЕЛЬТСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті втор доводить, що кельтські друїди не були лише жерцями, а й виконували ряд істотних суспільних функцій. Також частково розкривається природа і сутність кельтського друїдизму.

Друїди стародавніх кельтів — яскраве та неординарне явище в культурі стародавнього світу. Ключем до розуміння їхнього впливу на розвиток кельтського суспільства є міцна структура і ієрархія, яку друїди мали на відміну від жерців і шаманів варварських суспільств. Ця ієрархія включала в себе три категорії людей, причетних до друїдичної організації: власне друїдів, а також вішунів та бар-

дів. І хоча назви цих категорій можна зустріти в різних транскрипціях, всі вони мають приблизно однакове значення. Барди оспівували хоробрих героїв, вішуні відали священними обрядами і вивченням явищ природи, власне ж друїди вивчали "високі і таємничі речі" [1]. Друїди, принаймі гальські, входили в певну корпорацію, яку деякі дослідники називають орденом. На чолі цього ордену стояв вер-

ховний друїд, який, за свідченням Цезаря, користувався найвеличнішим авторитетом [2]. Його посада була пожиттєвою і після смерті друїди голосуванням (а іноді і за допомогою зброї) обирали найбільш гідного. У визначений час кожного року друїди зустрічалися на зборах у священному місці на землях племені карнутів, яке вважалося центром усієї Галлії.

Друїди займали в кельтському суспільстві провідне та привілейоване становище. Це відмічали практично всі античні автори, які торкалися друїдизму. Друїди були звільнені як від грошових податків, так і від військової служби. Проте це абсолютно не виключало їх участі у війнах. Особливо це простежується в ірландській літературній традиції. У “Викраденні Бика з Куальнге” описано як на бій з героєм Кухуліном вийшли шість друїдів [3]. Галльському друїду аристократу і особистому другові Цезаря Дівітіаку статус друїда не заважав брати участь у військових кампаніях. У повсякденному житті друїд міг обирати будь-яку професію. Потвердження цього ми можемо знайти в ірландській літературі, де згадуються друїди, які в той же час були ковалями, купцями, керманичами, воїнами тощо [4]. Всі друїди мали право заводити сім'ю і народжувати дітей. На вищезгадані обставини слід звернути увагу, бо вони деякою мірою пояснюють природу друїдизму: статус друїда вказував насамперед не на професію служителя культу, а на належність до спільноти людей, причетних до божественної мудрості.

Організація друїдів не являла собою касту, як це вважають деякі дослідники, а була відкритою для людей будь-якої статі, проте лише аристократичного походження. Саме вони після проходження майже двадцятирічного навчання, зміст якого старанно охоронявся від сторонніх, ставали друїдами [5].

Проте друїди займалися не тільки вихованням власних неофітів, а й вихованням кельтської суспільної еліти взагалі. Педагогічну функцію друїдів докладно вивчила радянська дослідниця друїдизму Н. С. Широкова. Вона наводить вельми цікаві свідчення Помпонія Мели, з яких випливає, що під керівництвом друїдів молоді аристократи залучалися до таємниць природи, божества, людського життя, дізнавалися про свої обов'язки, з яких головним було вміння битися і вміння помирати. Крім того, друїди навчали своїх вихованців наукам та етиці [6]. Друїди виховували і тих, хто мав наслідувати королівську владу. Так, наприклад, легендарний король Уладу Конхобар був вихований друїдом Катбадом [7]. Значущість педагогічної функції друїдів важко переоцінити, адже через виховання суспільної еліти можна коригувати і розвиток суспільства в цілому.

Можна з усією достовірністю твердити, що друїди являли собою чи не головний стабілізуючий

фактор в роздробленому світі кельтських племен. Хтось мав перед лицем чисельних зовнішніх ворогів припиняти нескінченні міжплемінні суперечки і війни. Саме цим і займалися друїди, які, за свідченням Страбона, “улагоджували військові зіткнення і змушували супротивників зупинитися, коли ті вже збиралися битися один з одним” [8].

Особливим аспектом суспільної діяльності друїдів було здійснення правосуддя. Як античні історики, так і сучасні дослідники історії друїдизму завжди приділяли цьому особливу увагу. Страбон повідомляв, що “друїдів вважають найсправедливішими з людей і, як наслідок цього, надають їм на розгляд як приватні, так і суспільні справи” [9].

Детально розглядав судочинство галльських друїдів Юлій Цезар. Він відмічав, що друїди виносять вирoki майже по всім громадським і приватним справам. Друїди вирішували будь-які питання, чи то мова йшла про вбивство, чи то про наслідування, чи то про розмежування землі. Вони ж призначали винагороди і покарання [10]. Кожного року на Карнутську асамблею звідусіль сходилися всі, хто хотів винести свою справу на суд друїдів. І мало хто наважувався не підкорятися вирoku цього суду. Таку особу друїди відлучали від жертвоприношень, що вважалося найстрашнішою карою у галльських кельтів: “хто таким чином відлучений, вважається нечестивцем і злочинцем, всі його стороняться, уникають розмов з ним, щоб не зазнати лиха; хоч як би він наполягав, для нього не учиняється суд, не може він отримувати і будь-які почесті (“Quibus ita est interdictum, ii numero impiorum ac sceleratorum habentur; iis omnes decedunt, aditum eorum sermonemque defugiunt, ne quid ex contagione incommodi accipant: neque iis petentibus ius redditur, neque honos ullos communicatur”) [11]. Цей уривок надзвичайно важливий тому, що, за свідченням Цезаря, опинитися поза законом таким чином могло і ціле плем'я.

Правосуддя друїдів було не просто освячено культом, воно являло собою частину цього культу. Це потверджує сам характер смертних вироків, які виносили друїди за особливо тяжкі злочини, до яких, за твердженням Цезаря, належали крадіжки та пограбування. Власне кажучи, страти в звичайному розумінні цього слова не було. Приреченого на смерть приносили в жертву богам. В античних джерелах зберіглося чимало жаклих описів людських жертвоприношень у кельтів. Той же Цезар говорить, що в деяких племенах використовувалися величезні опудала, зроблені з гілля. В ці опудала саджали живих людей і спалювали [12]. Страбон додає до цього декілька не менш вражаючих описів. Він пише, що приреченому завдавали удару в спину і потім ворожили по його судоромах. Інших розтинали в святилищах або розстрілювали з лука [13]. Заради справедливості, слід додати, що в жертву

приносили не тільки злочинців, а іноді й безневинних людей [14]. Проте людські жертвоприношення не мали регулярного чи масового характеру.

Якщо причетність друїдів до публічних жертвоприношень є беззаперечною, то питання про те, яку роль вони відігравали під час самого ритуалу залишається дискусійним. Цезарь у своєму нарисі про друїдів зазначає, що їх функції полягали у нагляді за громадськими жертвоприношеннями [15]. Страбон говорить, що "вони (кельти — *авт.*) не приносять жертви без друїдів" [16]. Але ніхто не говорить про безпосередню участь друїда в самому ритуальному вбивстві. Жодних натяків на це автор не зустрічав і в ірландській літературі. У зв'язку з цим вірогідно припустити, що в обов'язки друїда, присутнього при ритуальному вбивстві як представника вищого щабля кельтської релігійної ієрархії, входило спостереження за правильністю здійснення цього обряду. До того ж, за свідченням античних авторів, для здійснення жертвоприношень і ворожінь існувала спеціальна категорія жерців — вішунів. Щоправда в античних творах функції друїдів та вішунів часто змішуються, проте це можна пояснити самим характером цієї групи джерел, а саме емпіричним спостереженням чужої "варварської" організації без заглиблення в деталі її функціонування.

Таким чином, можна зробити висновок, що судочинство не було окремою від інших функцією друїдів, а являло собою продовження основної функції ордену — релігійної.

Крім виховання, судочинства і нагляду за культом, друїди подекуди користувалися і безпосередньою політичною владою. В Галлії, де володарювала аристократія, друїди нарівні з магістрами брали на себе важливі політичні обов'язки. Для прикладу можна згадати знатного друїда общини едуїв Дівітіака, який від імені більшості галльських громад вів переговори з Цезарем, тобто з римським вищим командуванням, а згодом здійснив життєво важливе для едуїв посольство до Рима, з проханням про військову допомогу проти Аріовіста [17].

Дещо інакше виглядав вплив друїдів на політичне життя в Ірландії. В цьому, значно менш розвиненому регіоні кельтського світу, ніж Галлія, довгий час існувала більш-менш сильна королівська влада. Проте значення друїдів від цього меншим не ставало. При дворі кожного з ірландських володарів жив друїд, який користувався надзвичайно великим авторитетом і повагою. В його обов'язки входило передбачення майбутнього, а також тлумачення снів. [18]. Характерно, що пророцтва друїдів дуже часто нагадували досить детальний опис дій, які мав здійснити володар, щоб домогтися бажаного результату [19]. Невиконання цих "інструкцій" могло привести до фатальних наслідків. Інколи друїди вирішували навіть питання престолонаслідування. Досить цікавий і показовий епізод з цього приводу можна знайти в ірландській повісті "Пригоди Синів Еохайда" [20]. В ній король Тари Еохайд мав вирішити, кому з його чотирьох синів доведеться наслідувати владу і довірив цю справу місцевому друїду Сіткенну, який був ковалем. Друїд підпалив ковальню, в якій знаходилися брати, і, зважаючи на символічне значення предметів, які кожний з них виносив з вогню, пророкував їм долю і таким чином розсудив суперечку.

Твори ірландської літератури свідчать, що друїд міг стати безпосередньо королем. В творі "Сватання до Луайни і смерть Атірне" є згадка про друїда Мананнана, який загинув від руки суперника, з яким бився за королівську владу [21].

Таким чином, ми бачимо, що в кельтському світі друїди не обмежувалися виконанням лише жрецьких обов'язків. Навпаки, крім нагляду за веденням громадських релігійних обрядів, вони виконували декілька визначальних суспільних функцій: займалися вихованням суспільної еліти, відігравали роль радників, а також могли зосереджувати в своїх руках всю повноту політичної влади. Галльські, а можливо, й ірландські друїди виконували функцію ведення "божественного" судочинства, яке було невід'ємною частиною кельтської релігії.

1. Ammiani Marcellini rerum gestarum qui supersunt.— Berolini, 1871.— XV, 9, 8. Страбон. География.— Л. 1964.— Кн. IV, 4.

2. Caesar C. Julius. Commentarii de bello Gallico et civili.— С. Tauchnitz, 1826.— VI, 13.

3. Похищение Быка из Куальнге / Пер. С. В. Шкунаева.— М., 1985.— С. 212.

4. Предания и мифы средневековой Ирландии / Пер. С. В. Шкунаева.— М., 1991.— С. 210.— С. 215.

5. Caesar C. Julius. Commentarii de bello Gallico et civili.— VI, 14.

6. Широкова Н. С. Кельтские друиды.— Л., 1985.— С. 27—28.

7. Похищение Быка из Куальнге.— С. 14.

8. Страбон. География.— Кн. IV, 4.

9. Там само.

10. Caesar C. Julius. Commentarii de bello Gallico et civili.— VI, 14.

11. Там само.

12. Caesar C. Julius. Commentarii de bello Gallico et civili.— VI, 16.

13. Страбон. География.— Кн. IV, 5.

14. Caesar C. Julius. Commentarii de bello Gallico et civili.— VI, 16.

15. Там само.— VI, 13.

16. Страбон. География.— Кн. IV, 5.

17. Caesar C. Julius. Commentarii de bello Gallico et civili.— 1, 31.

18. Предания и мифы средневековой Ирландии.— С. 225.

19. Ирландские саги.— М.; Л., 196.— С. 175.

20. Предания и мифы средневековой Ирландии.— С. 210.

21. Там само.— С. 215.

Kazakevych H. M.

**THE STRUCTURE, FUNCTIONS AND STATUS
OF THE DRUIDS IN CELTIC SOCIETY**

An article proves that the druids were not only priests, but performed important social functions. It partly opens the character of the Celtic druidism.